

ביאורים

בפרקים הקודמים שלמדנו, ביאר הרמב"ם את הקשר שיש לה' עם העולם מבחינה מעשית, בכך שהוא ברא אותו, ויודע אותו. כעת מוסיף הרמב"ם את הקשר מבחינת התוכן, בכך שהוא נותן נבואה לאנשים שברא. אין כאן רק השפעה של חיים, אלא השפעה של תוכן ומשמעות. ה' משתף את בני האדם המוגבלים עם דעתו האינסופית. ה' לא קשור אלינו רק 'מלמעלה', אלא יוצר עמנו שותפות של ממש, ומוסר לנו מחכמתו האלוהית.

הנבואה איננה 'קסם' שחל מאליו, אלא תוצאה של הכנה נפשית ושכלית מצד האדם, שמכשירה אותו לקבל נבואה. לנבואה יזכה אדם שמתקן את מידותיו ומרחיב את דעתו. אדם שעושה את החלק הרוחני שבו לעיקר, ומסוגל לדלות ממנו אוצרות של דעת שיימסרו אליו, גם כשהם מעבר ליכולתו האנושית.

הנבואה כוללת מדרגה בסיסית הנקראת 'רוח הקודש', שהיא תוצאה טבעית לגמרי, ולכן ההשגה שלה תלויה באדם בלבד. אדם הרוצה להשיג נבואה עוסק בלימוד 'יסודי התורה', מעשה בראשית (מדעי הטבע) ומעשה מרכבה (מבנה העולם הרוחני), בנוסף להכשרה הרוחנית הכוללת. הלימוד הזה ממלא את נפשו, ומיד הוא מתעלה למדרגת 'רוח הקודש', ומצליח להבין בשכלו עניינים רוחניים דקים ומופשטים. זו לא רק תוספת חכמה או ידיעה, אלא פריצת המגבלות האנושיות וקניית יכולת קליטה על טבעית. רק אדם שהשתחרר מהשעבוד לענייני העולם והיצרים הטבעיים, מסוגל להיכנס לעולם של חירות ללא גבולות.

הרחבות

• הנבואה - מיסודי הדת

מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם. בביאור עניין זה כתב הרמב"ם "וידוע שהיסוד של אמונה בנבואה קודם לאמונה בתורה. לולא היה נביא לא היתה תורה" [מורה נבוכים ג, מה]. מסירת הציווי האלוהי לבני האדם חייבת להיות בעזרת הנביא. אם-כן, הכופר בנבואה כופר בכך שהתורה ניתנה מאת האלוה.

• גיבור ועשיר במידות

חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו. בגמרא נאמר ש"אין הקדוש ברוך הוא משרה שכירתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו" [נדרים לח.]. הר"ן למד שפשוט הגמרא הוא שהנביא צריך גבורה פיזית, ועושר ממוני [דרשות הר"ן יג], אולם הרמב"ם ביאר זאת באופן שונה: "עשיר היא ממעלות המידות, רצוני לומר: ההסתפקות, לפי שהם יקראו המסתפק בחלקו עשיר... וכן גיבור, היא גם כן ממעלות המידות, רצוני לומר, שהוא ינהיג כוחותיו לפי הדעת (השכל) והוא אומרם: אי זה הוא גבור? הכובש את יצרו" [שמונה פרקים ז]. את הסתירה בין פשוט הגמרא לדברי הרמב"ם פתר הרב קאפח "ואף על פי שבש"ס המשכו להביא ראיות על גבורה פיזית ועל עושר כמותי, אין הכוונה כפשוט הדברים אלא כך דרך חז"ל במשליהם" [פירוש להלכה זו].

• האם הנביא צריך להיות מושלם

אדם שהוא ממלא בכל המדות האלו. כשקוראים תיאור זה של הנביא ניתן לחשוב שלנביא אין חסרונות. אולם הרמב"ם דחה מחשבה זו: "ואין מתנאי הנביא שיהיו לו מעלות המידות כולן, עד שלא תחסרהו פחיתות כלל, שהרי שלמה - נביא, כעדות הכתוב: "בגבעון נראה ה'" [מלכים א, ג, ה] ומצאנו לו בפרוש פחיתות מידות, והיא רוב התאוה, וזה בריבוי הנשים" [שמונה פרקים ז].

אם-כן, יש לבאר שכוונת הרמב"ם בפרקנו באמרו שהנביא "ממולא בכל המדות" היא, שצריך שיהיו לנביא "כל המעלות השכליות, ורוב מעלות המידות" [שם].

פרק שביעי

הנבואה

הנביא והנבואה

א, מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם. ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו, ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, בעל דעה רחבה נכונה עד מאוד.

א, אדם שהוא ממלא בכל המדות האלו, שלם בגופו, כשיכנס ל'פרדס', וימשך באותן העניינות הגדולים הרחוקים, ויהיה לו דעת נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשפי הזמן, והולך ומזרז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו תמיד פנויה למעלה, קשורה תחת הכסא, להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות, ומסתכל בחכמתו שלהקדוש ברוך הוא כלה, מצורה ראשונה עד טבור הארץ, ויודע מהן גדלו - מיד רוח הקדש שורה עליו.

א, ובגעת שתנוח עליו הרוח, תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראין 'אישים', ויהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה, אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים, כמו שנאמר בשאול: "והתנבית עמם, ונהפכת לאיש אחר" (שמואל א' 10).

מיסודי הדת - שהרי בלא נבואה אין תוקף לתורה (מור"ג ג, מה). **נבואה** - "מדע [ידע, שפע] שמגיע מהבורא ללב בני האדם" (תשובה ג, ח). עיקר הנבואה הוא השגות עיוניות של הנביא, שבהן הוא משיג את ה', את עומק התורה ואת הדרך שה' מנהל בה את עולמו. ויש נביאים שנבואתם שופעת גם לאחרים, להורות לציבור ולמנהיגיו מה לעשות, להדריכם בדרך התורה, ואף לענות לצורכי היחיד (להלן יג, ד; דעות 1, ח, 3). לביאור כולל של הנבואה ראה מור"ג ב, לב-מח, ובייחוד פרקים לו-לח). **חכם גדול בחכמה** - בחכמה מתבררות ההשגות הנבואיות, שאם לא כן, אפשר שאינן אלא הזיות, שהרי לנביא דרוש גם כוח דמיון עשיר. **גבור במדותיו וכו'** - "לפי שבעת התאוה, איזו תאוה שתהיה, אין השכל שלם" (פה"מ חגיגה ב, א). ויותר מזה, אפשר שישתבשו ההשגות עד כדי שחיתות מוסרית (בעיקר בזנות. ראה מור"ג א, לב; ב, מ). **דעה רחבה נכונה עד מאוד** - והדעה האמורה כאן משמעה כפול, הן תפיסה שלמה ומבוססת ("נכונה") של החיים (ראה מור"ג א, נגא) הן תכונות אופי טובות. שני המובנים אחוזים זה בזה, ותפיסות חיים הופכות לתכונות אופי ולהפך, במודע או שלא במודע. והאדם שכל חייו ותודעתו מכוונים לשם שמים הוא במעלת הנביאים (פה"מ, הקדמה לאבות פרק ה). **שלם בגופו** - שאינו בעל ייסורין ואינו בעל מום (ק' ע"פ דעות ד, א; תלמוד תורה ח, א). פגיעה גופנית פוגעת גם בחשיבה, מפני ש"נפש האדם - נפש אחת היא", וכלי החשיבה הם גופניים ומושפעים ממצב הגוף, כגון חולי או רעב (מור"ג ב, לו; פה"מ, הקדמה לאבות פרק א). **פרדס, העניינות הגדולים הרחוקים** - מעשה בראשית ומעשה מרכבה (לעיל ד, יג), שהם עמוקים וקשים להבנה (מור"ג א, לד). **מתקדש והולך** - מונח רב משמעי: פורש מצורכי התשמיש, פורש מעמי הארץ ומקדש את דעתו (טומאת אוכלין טז; מור"ג ג, לג). **ההולכים במחשפי הזמן** - החיים בריחוק מה' ("חושך") בגלל עיסוקם בהבלי הזמן החולפים, כגון הרדיפה אחר הכבוד או הניצחון ותאוות הגוף (מור"ג ב, לו). **ומלמד נפשו** - מרגיל את עצמו. **דעתו תמיד פנויה למעלה** - להתעסק בדברים נעלים ונכבדים (מור"ג א, י). "והתעניינותו אינה אלא בידיעת ה' וההתבוננות בפעולותיו ומה שראוי שתהיה הדעה בכך" (מור"ג ב, לו). **קשורה תחת הכסא** - בתודעה תמידית של רוממות ה' (ראה לעיל ביאור ב, ז). **הצורות הקדושות הטהורות** - המלאכים (ראה לעיל ב, ג). **ומסתכל בחכמתו שלהקדוש ברוך הוא כלה... ויודע מהן גדלו** - מתבונן במציאות ומתמלא אהבה לה' ויראה מפניו יתברך (לעיל ב, א-ב). **צורה ראשונה** - חיות הקודש (לעיל ב, ז). **טבור** - מרכז. **רוח הקדש** - דרגת הכנה לנבואה, אך עדיין אינה הנבואה עצמה (להגדרתה ראה מור"ג ב, מה). **אישים** - ראה לעיל ביאור ב, ז.